

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

חמדת ימים

HEMDAT YAMIM

פְּרֻשֶׁת הַשְּׁבֻעַ שְׁבֻעוֹת - נְשֵׂא

על מתן תורה, אור זמן ומקום
הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

בחג השבועות אנו מציינים את יום קבלת תורה בסיני ומסיני (מסכת אבות). התורה מכונה בכתוב אור: "כִּי יָרַד מִצְרָיִם וְתוֹרָה אֹר" (משלי ו, כג). ננסה להבין מהי המשמעות של תורה מבחינת הזמן והמקום, ומה הקשר שלה לאור? חג השבועות הוא היחיד מבין חגי ישראל, שהמועד המדויק שלו נעדר מלשון הכתוב. הוא נחגג ביום החמישים לאחר ספירת שבע שבועות מלאים, "מִמִּקְרַת הַשֶּׁבֶת" (ויקרא כג, טז). כלומר, חמישים יום ממחרת יום טוב הראשון של חג המצות, שנחגג, לעולם, בט"ו בניסן. כיוון שהחודשים ניסן ואייר יכולים להיות בני עשרים ותשעה ימים או שלושים ימים, זמנו של חג השבועות איננו קבוע. (במאמר מוסגר נציין כי גם התאריך הקבוע ליום העצמאות, והשייך מהותית לתקופה שבין יום השואה לשבועות, נדחה או מוקדם, משיקולים של קודש).

תורה ניתנה בסיני, גם מקומו של ההר לא ברור. לא מצינו כי עם ישראל לדורותיו הפך מקום זה למקום קדוש, שיש לעבוד בו את הקב"ה, או שיש לו הלכות מיוחדות לדורות. אומנם, אי אפשר לקיים את מצוות התורה בלי להיות במקום (לכתחילה דווקא ארץ ישראל), ובלי לחיות בתוך מסגרת הזמן, אבל יש דרך להשתחרר מהם. לימוד התורה מאפשר לנו להתעלות מעל שני הפרמטרים הגשמיים. בזמן לימוד התורה אנו מנסים להתנתק מהמקום הפיזי שלנו, ולהתקשר עם המקום, עם מי שהוא מקומו של עולם. אנו אמורים להתרומם אל השמים, שגם הם מושג רוחני, שנקרא גם המקום. **(עיינו בדברינו לפרשת במדבר תשפ"ד)**. באמצעות עיסוק בתורה יש לנו אפשרות לבנות עולמות רוחניים עליונים, שנמצאים מעבר לעולם הפיזי. עולמות אלה, גם הם אינם תחת ממשלת הזמן.

ואכן, העיסוק בלימוד התורה משחרר אותנו מכבלי הזמן, מכיוון שהתורה, ואחריה הנביאים והכתובים, הגיעו אלינו משמים (כל חלק בדרגה שלו). כאמור לעיל, השמים הם המקום שאיננו מקום ואין בו זמן. זו הסיבה לכך שאחד הכללים החשובים ביותר בלימוד התנ"ך הוא הכלל ש"אין מוקדם ומאוחר". התורה היא מסר של ההווה, שבמהותה היא כוללת את כל הזמנים - היה, הווה ויהיה בלי תלות בהם. העיסוק בתורה מאפשר לנו, באמצעות המחשבות, לצאת מכבלי החומר אל החופש, אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה.

הלוחות שניתנו במעמד הר סיני הן בבחינת: "וְהִלָּחַת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הַקְּדוֹת וְהַמְּקַבֵּל מִקְּתָב אֱלֹהִים הוּא תְרוּת עַל הַלָּחַת" (שמות לב, טז). וכמוסבר במשנה: "אל תקרא חרות אלא חירות" (אבות פ"ו מ"ב). (חזרנו שוב אל יום העצמאות, שראשיתו ומקורו בתורה הוא בחג החירות הוא חג המצות, שפת אמת).

כאמור, התורה נמשלה לאור. האור הוא קצה המציאות החומרית, ומהעבר השני שלו מצויה האנרגיה. מהירות האור היא אחד הגבולות של עולם החומר. ההגדרה של מהירות היא דרך (מקום פיזי) חלקי זמן. חישוב האנרגיה הוא באמצעות הכפלה של המסה במהירות האור בריבוע.

נתינת התורה, תחילתה בקבלת עשרת הדיברות. העולם נברא בעשרה מאמרות שתחילתם ב"יהי אור" (בראשית א, ג). זהו הרמז לחיבור המופלא בין אור לתורה.

הבה נתפלל כי אור התורה יאיר את העולם כולו. גם האומות יבואו לבקש תורה מירושלים שגם היא אורו של עולם. הרשע יושמד והטוב יתגבר ויוערך. החטופים יחזרו, הפצועים יחלימו, הנחמה תשרור בביתן של המשפחות שאיבדו את היקר להם מכל. האחזות תנחה את דרכנו הפרטית והציבורית ויחד נתקדם בדרך אל הגאולה השלמה.

(לשיעורי הרב יוסף כרמל ביוטיוב)

לְעִילּוֹי זְשֵׁמַת

לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

הרב ד"ר ג'רי האכבוים י"ח באדר ב' תשפ"ב	פרופ' ישראל אהרוני י"ד בכסלו תשפ"ג	מר משה וסרצוג כ" בתשרי תשפ"א	הרב יהושע רוזן ט"ו באדר א' תשפ"ב	הרב ישראל רוזן י"ג בחשוון תשע"ח	הרב שלמה מרזל י' באייר תשע"א
מר שמואל וגבי אסתר שמש י"ז בסיוון / כ' באב	הרב שלמה מרזל י' באייר תשע"א	הרב ראובן וחייה לאה אברמן ט' בתשרי תשע"ו / כ' בתשרי תשפ"ב	הרב יצחק וגבי נעמי טרשנסקי כ"ח באדר תשפ"א / י"ד אדר ב' תשפ"ד	ר' שמואל וגבי רבקה ברנדמן ט"ז בטבת תשפ"ג / ח' באייר תשפ"א	הרב אשר וגבי סוזן וסרטיל ט"ז בכסלו / אלול תש"ף
ר' אליהו כרמל וגבי מלכה טויבע כרמל ח' באייר תשע"ו / י"א במנחם-אב תשס"ט	ר' מאיר וגבי שרה ברכפלד (שרה - ט"ז בטבת תש"ף)	הרב שמואל כהן שבט תשפ"א	מר זליג וגבי שרה ונגרובסקי כ"ה בטבת תשפ"ב / י" בתמוז תשע"ד	הרב יוסף מרדכי שמחה שטרן ז"ל נלב"ע כ"א באדר א' תשע"ד	ר' אליהו כרמל וגבי מלכה טויבע כרמל ח' באייר תשע"ו / י"א במנחם-אב תשס"ט
גבי ג'ולי קושיצקי י"ט באדר ב' תשפ"ב	גבי מירה קושיצקי נלב"ע כ"ב בסיוון תשפ"ג	מרת לאה מאיר כ"ז בניסן תשפ"ב	מר אלישע בן רבקה וגבי שושנה בת שרה	ר' שמואל רוזנהק נלב"ע ו' באייר תשפ"ג	ר' אליהו כרמל וגבי מלכה טויבע כרמל ח' באייר תשע"ו / י"א במנחם-אב תשס"ט

ארץ חמדה, ע"ר Eretz Hemdah

רח' ברוריה 2, ירושלים 91080 Bruriya St.,
Tel: 02-5371485 info@eretzhemdah.org WWW.ERETZHEMDAH.ORG

חמדת השבת

הרב בצלאל דניאל – ראש תוכנית "מורנו" מבית 'ארץ חמדה'

שטיפת כפכפים בשבת

נשלחה אלי השאלה הבאה: האם מותר לשטוף בשבת כפכפי גומי שהתלכלכו במים זורמים בלבד מהברז ולתת להם להתייבש לבד? מכיוון שליבנתי את הנושא בהרחבה [\(במורנו שבת #51 לינק\)](#) חשבתי שזו הזדמנות להעמיק מעט בסוגיה.

מצד אחד, ודאי שמותר לשטוף כלים שאנו זקוקים להם בשבת. מצד שני, אסור לכבס (זו תולדה של מלאכת 'המלבן'). שאלת שטיפת הכפכפים יושבת על הגבול בין השטיפה והכיבוס.

בתורה עצמה יש מספר התייחסויות להבדל בין שטיפת כלי ובין כיבוס: אסור להוציא את החטאת מאזור הקודש. לאור זאת, התורה קובעת כי: **כָּל אֲשֶׁר יִגַע בְּבִשְׂרָה יִקְדָּשׁ וְאֲשֶׁר יִזָּה מִדְּמָה עַל הַבְּגָד אֲשֶׁר יִזָּה עָלָיו תִּכְבֹּס בְּמָקוֹם קָדֹשׁ: וְכָל חֵרֶשׁ אֲשֶׁר תִּבְשַׁל בוֹ יִשְׁבֵּר וְאִם בְּכָלִי נִחֲשֶׁת בְּשִׁלָּה וּמִרְק וְשִׁטָּף בְּמַיִם: (ויקרא פרק ו, כ-כא)** אנו רואים כאן הבחנה בין כלי מתכת, אותם שוטפים, ובין בגד, אותו מכבסים. בהקשר של צרעת הבגד ההתייחסות לחומר אותו מכבסים מפורטת יותר: **וְהַבְּגָד אוֹ הַשֵּׁתִי אוֹ הָעֵרֶב אוֹ כָּל כְּלֵי הָעוֹר אֲשֶׁר תִּכְבֹּס וְסָר מֵהֶם הַגָּע וְכִבֵּס שְׁנֵית וְטָהַר: (ויקרא פרק יג, נח)** הכיבוס אינו מתייחס ל'בגד' בלבד, אלא גם לעור. במסכת זבחים (צד) מנסים להבין את היחס בין נתונים שונים:

- בהקשר של צרעת מוזכר שיש כיבוס לכלי עור.
- במשנה במסכת שבת (פרק כא, ב) נאמר שמותר לשפוך מים על כר מעור.
- ביחס לדם החטאת ישנה מחלוקת אם יש לכבס את כלי העור שנגע בו דם החטאת או שדי בגירוד הדם.
- רב התיר לתלמידיו לשכשך את נעלי העור שלהם בשלולית, להוריד את הבוץ, לפני שנכנסו לבית המדרש, למרות שאסור להכניס בגד למים בשבת.

האמוראים מציעים מספר הבחנות וכיוונים: תתכן הבחנה בין עור רך ועור קשיח. ברם לא סביר לומר שמדובר בכר קשיח (כר קשיח נראה כסתירה פנימית). תתכן הבחנה בין 'שפיכת מים' ו'שכשוך' הנעליים, לעומת שפשוף של העור, שהוא יותר דומה לפעולה של כיבוס.

הסוגיה ארוכה, וישנה מחלוקת לגבי מסקנתה. מוסכם שמותר לשפוך מים על כל עור. הראשונים גם מסכימים שאסור לשפשוף עור רך. ישנה מחלוקת אם אסור לשפשוף עור קשיח. על פניו, אין אפשרות פשוטה לפעול ולהשפיע על הסיבים הפנימיים, בכיבוס או שטיפה רגילה. מדוע, אם כן, יש איסור לשפשוף? בראשונים עולים שני כיוונים מרכזיים:

- א. אמנם שטיפה רגילה אינה מכבסת את העור, אך חז"ל אסרו לבצע פעולת הכיבוס על העור (לכל הפחות ביחס לעור רך, הדומה יותר לבגד).
- ב. שטיפה רגילה אינה כיבוס של עור קשיח. אך שפשוף של עור רך משפיע על הסיבים הפנימיים, ולכן זו פעולת כיבוס.

על פניו האפשרות השנייה חמורה יותר, שכן לפי הסבר זה מדובר באיסור דאורייתא. ברם, השיטה הראשונה מעלה חומרה אחרת: יתכן וזוהי חומרים אליהם המים לא חודרים בדרך זו, ואף על פי כן יהיה אסור לצחצח אותם, מכיוון שהם כלולים בחשש של חז"ל, ששפשוף זה דומה לפעולת כיבוס.

להלכה השולחן ערוך פוסק שמותר לשפוך מים על כל עור, אך אסור לשפשוף אותו. הציץ אליעזר והמשנה ברורה פוסקים ששפשוף העור אסור מדאורייתא (כאפשרות השנייה שהצגנו לעיל).

מהו הדין ביחס לחומרים מודרניים יותר:

חלק מהפוסקים (ציץ אליעזר ה' י, ילקוט יוסף שבת שב כב) אומרים שניילונים למיניהם אינם בולעים מים כלל, ולכן אין איסור אפילו לשפשוף אותם.

ברם, פוסקים אחרים (אגרות משה יורה דעה ב עו, הגרש"ז המובא בשש"כ מהדורה תשלט פרק טו הערה כד) חוששים שחז"ל תיקנו ואסרו לשפשוף כל חומר הדומה לבגד, ולכן אם מדובר בפלסטיק שאינו כבד כלל, מותר לשפשוף כשטיפת כל כלי. אך אם מדובר בניילון וחומרים שהאדם הרגיל עשוי לראות את השטיפה שלהם ככיבוס, מותר לשפוך עליהם מים, אך מוטב להימנע משפשוף (הם אינם פוסקים את הדברים בצורה מוחלטת, אלא מתוך חשש).

לכן למעשה ביחס לכפכפי הגומי:

אם יש עליהם גם בד, אסור לשפוך עליהם מים במטרה לנקות אותם.

בהנחה שאין עליהם כל בד: שפיכת מים באופן שמסירה את הלכלוך ודאי שמותרת.

לגבי שפשוף: לפי הציץ אליעזר והילקוט יוסף מותר. לפי האגרות משה והגרש"ז נכון להימנע מכך.

[ארץ חמדה – קישור לשיעורי "מורנו" ביוטיוב](#)

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

מתפללים לרפואתם השלימה, בתוך שאר חולי עם ישראל:

ניר רפאל בן רחל ברכה	חנה בת אוריה	ניר רפאל בן רחל ברכה	ניר רפאל בן רחל ברכה	שמואל בן ברוריה
רות צפורה בת חנה	נטע בת מלכה	חיה בת רחל	דוד בן רחל	דוד בן רחל
הילה צפנת בת שרה טובה	שלומית בת לאה	חיה בת רחל	חיה בת רחל	מאירה בת אסתר
עובדיה בן אסתר מלכה	נעם בן שלומית	חיה בת רחל	חיה בת רחל	שלמה בן שולמית
	מיכאל אלכסנדר אברהם בן שרה מלכה	חיה בת רחל	חיה בת רחל	ר' יצחק בן ברינדל גיטה

ניר רפאל בן רחל

משה בן רחל

חיה בת רחל

חיים מרדכי פרץ בן אסתר מילכה

יאיר יחידיה בן מיכל בינה

טל שאול בן יפה

הילל בן תמר שפרה

רבקה בת שרה בלה

עווד בן חיה

מיכאל אלכסנדר אברהם בן שרה מלכה

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"י)

New York, USA

ניו יורק, ארה"ב
טבת תשע"ה

הגדרת הזכות בגיור קטן

שאלה

האם נדרשת זכות גמורה בגיור על מנת לגייר גר קטן?

תשובה

נחלקו הפוסקים אם צריך שהגיור יהיה זכות גמורה על מנת לגייר. אולם גם לאלו הדורשים זכות גמורה, ניתן לגייר במקום שעיקר הגיור הוא זכות על אף שיש בו מעט חובה¹.

¹ תוספות בכתובות (יא ע"א סוף ד"ה מטבילין) כתבו בתירוצם השני:

"...ואף על גב דזכייה הוי מטעם שליחות ואין לו שליחות מן התורה, ה"מ בדבר שיש בו קצת חובה כגון להפריש תרומתו, דשמא היה רוצה לפוטרה בחטה אחת, או שמא היה רוצה להעדיף. אבל הכא שזכות גמור הוא לו יש לו שליחות".
מזה משמע שאפשר לגייר קטן רק כאשר מדובר בזכות גמורה, מה שלכאורה אינו נכון במקרה שלנו.
וכן מבואר בט"ז (יו"ד סימן שה ס"ק יא):

"...דהרי התוס' פ"ק דכתובות (דף יא) בפשט דגר קטן מטבילין אותו, דאין שליחות לקטן בשיש קצת חובה... משמע דכוונתם דכיון שלא מצינו שליחות לקטן רק בהך מלת' דמטבילין את גר קטן, על כן דוקא בהך גווני דאיתא גבי גר שאין שום חוב בעולם, אבל אם יש אפי' קצת חוב, דלגבי גדול לא חשבינן ליה כיון דיש יותר צד לזכות, מכל מקום גבי קטן לא אמרי' דיכול לעשות שליח אלא בזכות גמור בלי שום קצת חוב... מזה מבואר דמה שכתב בנדרים דתורם משלו על של חבירו דמהני, לא מיירי מקטן, דהא מסקי התוס' כל שיש צד חובה לא הוי שליחות לקטן כלל..."
לפי הט"ז על פי התוספות, נראה לכאורה שבנדון דידן אין לגיירו, שהרי נראה שהאפשרות שיתחייב עונשים על עברותיו רק בגלל גיורו זה מונעת את הגיור מלהיחשב "זכות גמור בלי שום קצת חוב".

ואמנם ניתן לטעון שבכל גיור יש "קצת חוב", שהרי גם מי שכן ישמור תורה ומצוות למיטב יכולתו, עדיין מן הסתם ייכשל מדי פעם במצווה שלא היה מצווה בה בהיותו בן נח. אבל ניתן לדחות טענה זו, שהרי בגיור כזה גם לגבי העונשים עצמם יש לומר שעל ידי הגיור יקבל האדם יותר שכר מעונש, ועל כן יש לטעון שהעונש החדש "יתקוז" ומפני זה ייחשב הגיור "זכות גמור". מה שאין כן במי שיעבור על חמורות וקלות, יש לומר שלגבי לא ייחשב גיורו לזכות גמורה, גם אם נצדד כדעות שהזכות להיות יהודי היא יותר גדולה מאשר החובה מצד העונשים על היותו עבריין.

אלא שגם לפי סברא זו, הקביעה שלא שייך "קיוזו עונשים" במי שיעבור על קלות כחמורות אינה מוכרחת, שהרי "אין אתה יודע מתן שכרן של מצוות" (אבות ב, א), וכפי שכתב הרמב"ם (הלכות תשובה ג, ב): "...יש זכות שהיא כנגד כמה עונות... ויש עון שהוא כנגד כמה זכיות... ואין שוקלין אלא בדעתו של א-ל דעות והוא היודע היאך עורכין הזכיות כנגד העונות". כלומר, ייתכן שגם לגבי ילד שיגדל בבית חילוני העברות שיעבור עליהן ייחשבו כפחות חמורות בגלל סברות של שוגג ותינוק שנשבה, ואילו המצוות שיקיים יהיה לו עליהן שכר כזה שיוכל "לקוז" את העונש שנוצר מהגיור (לפחות לדעות שמצוות אין צריכות כוונה; ויש מקום לומר שבמצוות שבין אדם לחברו הכול מודים שיש מצווה ויש שכר גם בלי כוונה [וכל שכן אם מדובר בבית שיש בו זיקה כלשהי למסורת ישראל וייתכן שיקיים מצוות מסוימות גם בכוונה]).

ועוד, אם נשווה מצבו של ילד יהודי הגדל בבית חילוני למצבו של ילד שיגדל כנכרי, יש להעיר שנכרי, אף שמצווה רק בשבע מצוות בני נח, ואף אם נניח שיקיימן – הרי אינו זוכה לעולם הבא אלא אם קיבל ועשה אותן "מפני שצוה בהן הקב"ה בתורה והודיענו על ידי משה רבינו שבני נח נצטוו בהן" (כלשון הרמב"ם בהלכות מלכים ח, יא). וברור הוא שהסיכוי – אם לא יתגייר – שיקיים שבע מצוות בני נח "מפני שצוה" שואף לאפס. ואם יעבור על שבע מצוותיו יענש גם על זה (וכאן לא תועיל לו סברת "תינוק שנשבה", שהרי פטור שוגג בבני נח אמור רק בעושה בלא כוונה ולא באומר מותר, כמבואר ברמב"ם שם, י, א).

לפיכך נראה שבהיבט של שכר ועונש ייתכן שנראה בגיור "זכות גמור" לכל קטן שמתגייר, גם לפי הט"ז.
אמנם הגמרא בכתובות (יא ע"א) אמרה שלגבי אדם גדול ייתכן שגירורו וחידוש חיובו במצוות ייחשב כחובה מפני ששייך בו "בהפקירא נחא ליה" – אף שגם לגבי הגדול שייכת הזכות של כניסה לקדושת ישראל. אבל יש לומר שאצל גדול הסיבה אינה חשבונות של שכר ועונש אלא שאדם שלא הורגל במערכת חיובים מסוימת בדרך כלל לא נוח לו לקבל על עצמו כזו מערכת, אף אם שכר גדול בצידה. אבל קטן, שלא הורגל עדיין במערכת יותר "מתירנית" שאותה "יפסיד" בגיור, יש לבחון אם באופן אובייקטיבי יש לו זכות או חובה (ועיינו עוד לקמן בסימנים הבאים).

וגם אם נטען שגם הגמרא בכתובות דיברה במישור של שכר ועונש, ניתן להסביר בכוונתה שהואיל וגדול "בהפקירא נחא ליה" הוא עלול להיכשל בעונות רבים ואף במזיד ובמודע (שהרי מן הסתם מדובר בגמרא כאשר נמצא בחברה שומרת מצוות וידע שגם הוא חייב בהן), מתוך העדפתו להמשיך בחיי ההפקר שאליהם הורגל, ובפרט נוכח היות גיורו (היינו שחרורו בהקשר של עבד כנעני) בעל כורחו, ואז אכן ייתכן שיאבד לגמרי את חלקו לעולם הבא ויורע מצבו בהשוואה למצבו הנוכחי שבו יקל עליו לזכות לעולם הבא. מה שאין כן בענייננו, שמן הסתם הילד לא יעבור עברות בשאט נפש ובמזיד, אלא מפני שלא ידע שחייב במצוות, מעין תינוק שנשבה, ואם אכן ילמד ויבין את חיוביו, יש לצפות שיתקרב לתורה ומצוות ויחזור בתשובה.

ובמחנה אפרים (הלכות זכייה סימן ז) חלק על הט"ז וכתב:

"והרב בט"ז כתב... גבי קטן לא מהני זכיה כי האי, כיון דיש בו קצת חוב, עד שיהא מידי דהוי זכיה גמורה. והביא ראה מדברי התוס' בפ"ק דכתובות..."

ואני שמעתי ולא אבין, דמני' לחלק במידי דהוי זכות בין גדול לקטן? דממה נפשך, אי תורם משלו על של חבירו, זכות חשיב... א"כ אפילו קטן נמי, דהא כיון דאמדינן דעתיה של אדם דניחא ליה בזה... א"כ ה"ז זכיה גמורה.
ומה שאמר התוס' דתרומה הוי ביה קצת חובה, היינו בתורם בעל הכרי, דאיכא צד לומר דלא ניחא ליה לבעל הכרי שיתרום אחר עד שיתרום מדעתו שעשהו שליח, ובקטן לא מהני דקטן הוי שלא מדעת. אבל בתורם משלו על של בעל הכרי, אכן סהדי דניחא לבעלים בכך, והוי זכות גמור ומהני אפילו בקטן".

הזכות משה (סימן א כג, ג) כתב על דבריו אלה של המחנה אפרים:

"ביאור דבריו, דודאי כל דאנן סהדי דניחא ליה ואינו מקפיד על קצת חוב שבו, חשיב זכות גמור, ואין חילוק בזה בין גדול לקטן כיון דחשיב זכות גמור."

ומי' התוס' דבקצת חוב אין זכין, היינו בדאיכא למיחש בהחוא קצת חוב דשמא הוא מקפיד, דזה מקרי קצת חוב, כיון שיש בו חשש שיקפיד עליו, דאיכא אינשי דקפדי. דאי אין בו חשש כלל, לא מקרי קצת חוב כלל.

אלא דאנפ"כ גבי גדול כשעשאו שליח מהני, אבל בקטן לא מהני, דהוי שלא מדעתו כיון שהוא קטן, ולא מהני מה שעשאו שליח. ואין כונת התוס' לחלק בין גדול לקטן במידי דאנן סהדי דזכות הוא לו, דאין חילוי בזה בין גדול לקטן כיון דאנן סהדי שאינו מקפיד על אותו קצת חוב וחשיב זכות

גמור. אבל כונת התוס' לחלק בין גדול לקטן בשיש בו קצת חוב ואיכא אינשי דקפדי, דהתם ליכא למימר אנן סהדי, ובגדול מהני אם עשאו שליח מדעתו ובקטן לא מהני אפי' עשאו שליח, כיון דקטן הוי כשלא מדעתו. דלגבי קטן לא מהני אם לא שהוא זכות גמור, דהיינו בדאיכא אומדנא דניחא ליה ואינו מקפיד על אותו קצת חוב, דאז חשיב זכות גמור. זהו כונת דבריו ופשוטו'.

לפי המחנה אפרים והזכות משה, אם יש אומדן שקטן זה היה רוצה בגיור לו היה בר דעת, גיורו נחשב זכות גמורה גם לפי התוספות בכתובות. יש לציין גם לדבריו של השאגת אריה (הוספה סימן א ד"ה והנה מ"ש מכ"ת):

"הא ודאי דהא דאמרינן זכין לאדם שלא בפניו, לאו דוקא שיהא הזכות בלא שום צד חוב כלל וכלל, אלא כיון שהזכות רבה על החוב הרבה, החוב בטל במעוטו נגד הזכות, נמי זכות הוא לו. תדע דגבי גר קטן אמרינן דזכות הוא לו; אטו מי לא מטי ליה חוב ג"כ ע"י גרות, שמקבל עליו עול מצות ונאסר במאכלות אסורים לישראל, חמץ בפסח, ובמלאכת שבת ויו"ט, ומתחייב בענוי יו"כ ובהרבה מצות חמורות? אע"כ כיון שזכות שמכניסין אותו תחת כנפי השכינה, רבה הרבה מאוד על החוב, זכות קרינן ליה".

גם בדבריו רואים שכדי לגייר ילד אין דורשים שלא תהיה שום חובה בדבר.

גם שו"ת באר יצחק (או"ח סימן ב ענף ד) סבר שבגיור קטן יש חובה מסוימת גם לפי התוספות (ומעין כך כתב גם בשו"ת עין יצחק חלק א אבהע"ז סימן א ענף א אות ג):

"והא דכתובות (דף י"א) דאמרו התם הגדילו יכולין למחו, י"ל דהתם אף שכתבו התוס' בד"ה מטבילין כו' שהוא זכות גמור, מכל מקום כיון שמצינו התם בגמ' כו' דאמרו דסד"א דבהפקירא ניחא ליה, א"כ לא הוי זכות כ"כ, ולכן אף אליבא דהאמת מכל מקום יכול למחות, עכ"פ מחמת זה הסברא דאולי בהפקרא ניחא ליה..."

אמנם יש בגיור קטן זה חובה מסוימת (ראו בדיון הבא), אבל נראה שההבנה הרווחת היא שאין לפסול על הסף את האפשרות לגייר את הילד רק בגלל דברי התוספות הדורשים שיהיה בדבר זכות גמורה. אלא גם לדעת התוספות לא דורשים ממש שלא תהיה חובה כלל.

ובאמת צ"ע איך הטי"ז יבין את דברי התוספות. טענת השאגת אריה ש"תדע דגבי גר קטן אמרינן דזכות הוא לו; אטו מי לא מטי ליה חוב ג"כ ע"י גרות? היא חזקה כל כך שלכאורה גם הטי"ז יודה שלא התכוון לזכות גמורה ממש בלי שום חובה.

ושמא יישובם של דברים הוא בדרך של קירוב דברי הטי"ז לדברי המחנה אפרים – תוך הבהרת ההבדל ביניהם שלא כפי שהובן עד כה:

עד כה הבנו את הטי"ז כאומר שאצל גר קטן אין כלל חובה, ועל זה ודאי קשה קושיית השאגת אריה. אך אפשר להציע שגם לדבריו אם הזכות גדולה בהרבה מהחובה, נחשב הדבר כזכות גמורה, בדומה לטענת המחנה אפרים, אלא שלדעת הטי"ז הדברים אמורים רק כשהחובה עשויה להיחשב כמי שאינה, ולהבנתו זה המצב אצל גר קטן, כיוון שהמגבלות שהמצוות מטילות על האדם בטלות לעומת הזכות, היינו התועלת והמעלה שקונה אדם לעצמו הן מעצם היותו יהודי והן על ידי קיום תורה ומצוות בפועל. לפי הטי"ז, מצב שאינו "זכות גמור" הוא רק כשקיימת חובה שאינה בטלה לעומת הזכות, אלא שהזכות גדולה ממנה (וראו לקמן בדיונים לגבי זכות או חובה אובייקטיביים).

ואפשר לחדד את הדברים ולומר שאין המבחן בענין זה תלוי רק באומד דעתו של אדם – כפי שנקט המחנה אפרים (וכמו שהתבאר היטב בדברי הזכות משה), שהחילוק הוא בין מצב שבו יש לנו אומדן ברור שהאדם – לו שאלנוהו – לא היה מקפיד על החובה המועטה שיש לו בצד הזכות לבין מצב שאין לנו אומדן, אלא גם ובעיקר במבחן האובייקטיבי, שהרי ברור שגם כשאין לנו אומדן כזה עדיין ייתכנו מצבים שבהם אנו יכולים לקבוע שאובייקטיבית הזכות גדולה מהחובה, אלא שבני אדם רבים אינם מעריכים נכונה את גודל הזכות וגודל החובה שלעומתה ולכן מקפידים על חובה זו למרות הזכות, וייתכן כמובן גם מצב הפוך (ועיינו עוד בתשובה סג הערה 3).

ארץ חמדה – קישור לשו"ת במראה הבזק באתר

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:
הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ

יועצים מדעיים:
הרב פרוי אברהם שטינברג
הרב פרוי דרור פיקסלר
הרב פרוי נתן קלר

<p>לעיין שלמה דוד בן זלמן ושרה אבנית ז"ל גלבי"ע סיון תשע"ט</p>	<p>לעיין רבי יעקב ז"ל בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג</p>	<p>לעיין גב' לורין הופמן ז"ל</p>	<p>לעיין חיים משה בן קוקה יהודית כהן ז"ל גלבי"ע ז' בתשרי תשע"ה</p>	<p>לעיין סוזי בת עליזה כהן ז"ל גלבי"ע כ"ד בחשוון תשע"ח</p>
<p>לעיין הנופלים במערכה על הגנת המולדת היי"ד</p>				

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן, יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה" הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח וביורר מקיפים במקורות. בין הנושאים הנוכחים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון, מדיניות פסקלית מוניטרית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה, כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישי, זכויות אזרח ועוד ועוד. זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראל של מכון ארץ חמדה.

לרכישה